

2. ಕೃಷ್ಣೇಗೌಡನ ಆನೆ ಕಾಡಿಗೆ ಓಡಿದ್ದು ಯಾಕೆ ?
3. ಫಾರೆಸ್ಟ್ ನಾಗರಾಜ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಯಾಕೆ ?
4. ಲೇಖಕರು ಜಬ್ಬಾರ್‌ನನ್ನು ಗದರಿಸಿದ್ದು ಯಾಕೆ ?
5. ಕೃಷ್ಣೇಗೌಡನಿಗೆ ಆನೆ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕಲ್ಲುಗುಂಡಿನಂತೆ ಭಾಸವಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು ?
6. ವೇಲಾಯುಧನ ಸಾವು ಹೇಗಾಯಿತು ?
7. ನಾಗರಾಜ ಅಂತರ್ಧಾನವಾದುದು ಹೇಗೆ ?

ವ್ಯಾಕರಣ

ಭಾಷೆ : ಮಾನವ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ತನಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಪರಿಸರದ ಜನರ ಜೊತೆ ವ್ಯವಹರಿಸಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಾಧ್ಯಮವೇ ಭಾಷೆ. ಅಂದರೆ ಮಾನವನು ತನ್ನ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಕೇತಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಭಾಷೆ.

ಬರವಣಿಗೆ : ಮನುಷ್ಯನು ಹೊರಡಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಕೊಟ್ಟು ಬರೆದಿಡಲು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಲಿಪಿಯಲ್ಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಅಂದರೆ ಭಾಷಿಕ ಲಿಪಿ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಇಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ವರ್ಣಗಳು

ಸ್ವರಗಳು : ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಬರುವ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಸ್ವರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಉದಾ: ಮೇಜು ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಮ್+ಏ, ಜ್+ಉ - ಏ ಉ ಎಂಬವು ಸ್ವರಗಳು ಹಾಗೂ ಮ್ ಮತ್ತು ಜ್ ಎಂಬವು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಇವೆ. ಮ್ ಅಥವಾ ಜ್ ಎಂಬ ವರ್ಣವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಂಜನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹ್ರಸ್ವ ಸ್ವರ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಸ್ವರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುವ ಅ, ಇ, ಉ ಮುಂತಾದ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಹ್ರಸ್ವ ಸ್ವರಗಳೆಂದೂ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಅಂದರೆ ಹ್ರಸ್ವದ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುವ ಆ, ಈ, ಊ ಮುಂತಾದ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ದೀರ್ಘಸ್ವರಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. 'ಅಂ' 'ಅಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಂ' ಎನ್ನುವುದು ಅನುಸ್ವಾರ 'ಃ' ಎನ್ನುವುದು ವಿಸರ್ಗ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಯೋಗವಾಹಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇವುಗಳೂ ಸಹ ಸ್ವರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ವ್ಯಂಜನಗಳು : ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನ ಮತ್ತು ಅವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಕ್ ಕಾರದಿಂದ ಮ್ ಕಾರದವರೆಗಿನ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಐದು ವರ್ಣಗಳ ಐದು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಪ ವರ್ಗ ಎಂದರೆ ಪ್ ಫ್ ಭ್ ಮ್ ಎಂಬ ಐದೂ ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವಾಗ ಕೆಳತುಟಿಯು ಮೇಲ್ತುಟಿಗೆ ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಏಕಸ್ಥಾನೀಯಗಳು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಐದು ವರ್ಗಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣವೆಂದೂ, ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮಹಾಪ್ರಾಣವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಗದ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಅನುನಾಸಿಕವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಮೂಗು ಮತ್ತು ಬಾಯಿಗಳ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಜ್, ಞ್, ಣ್, ನ್, ಮ್.

ಯಾವುದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರದ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಯ್, ರ್, ಲ್, ವ್, ಶ್, ಷ್, ಸ್, ಹ್, ಳ್.

ಹೀಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವರ್ಣಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಒಟ್ಟು 49 ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ.

ಸ್ವರಗಳು: ಅ ಆ ಇ ಈ ಉ ಊ ಋ ಎ ಏ ಐ ಒ ಓ ಔ 13

ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳು: ಕ್ ಖ್ ಗ್ ಘ್ ಜ್
 ಚ್ ಛ್ ಜ್ ಝ್ ಞ್
 ಟ್ ಠ್ ಡ್ ಢ್ ಣ್
 ತ್ ಥ್ ದ್ ಧ್ ನ್
 ಪ್ ಫ್ ಬ್ ಭ್ ಮ್ 25

ಅವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಯ್ ರ್ ಲ್ ವ್ ಶ್ ಷ್ ಸ್ ಹ್ ಳ್ 9

ಯೋಗವಾಹಗಳು ಅನುಸ್ವಾರ (ಂ) ವಿಸರ್ಗ (ಃ) 2
 ಒಟ್ಟು 49

ಗುಣಿತಾಕ್ಷರ : ಒಂದು ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸ್ವರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಬರುವ ರೂಪವನ್ನು ಗುಣಿತಾಕ್ಷರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಕ್+ಅ =ಕ, ಕ್+ಆ = ಕಾ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ : ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪದದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಒಂದರ ನಂತರ ಒಂದರಂತೆ ಬಂದು ಅವುಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಒತ್ತಕ್ಷರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಪ್ಪ = ಪ್+ಪ್+ಅ; ಕ್ಕ = ಕ್+ಕ್+ಅ; ಕ್ತ = ಕ್+ತ್+ಅ.

ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : 1. ಸಜಾತೀಯ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ 2. ವಿಜಾತೀಯ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ.

ಸಜಾತೀಯ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ : ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಎರಡು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಸೇರಿ ಆಗುವ ಅಕ್ಷರವು ಸಜಾತೀಯ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ದ್ವಿತ್ವ' ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ: ಕ್ಕ (ಕ್+ಕ್+ಅ); ಣ್ಣ (ಣ್+ಣ್+ಅ)

ವಿಜಾತೀಯ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ : ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಸೇರಿ ಆಗುವ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ವಿಜಾತೀಯ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ: ಕ್ತಿ (ಕ್+ತ್+ಇ)
 ಸ್ತ್ರ (ಸ್+ತ್+ರ್+ಅ)

ಸಂಧಿಗಳು

ನಾವು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದವನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ

ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸೌಲಭ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪದಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಉದಾ: ನಮ್ಮ + ಊರು = ನಮ್ಮೂರು. ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮತ್ತು ಊರು ಎಂಬ ಪದಗಳ ಕೂಡುವಿಕೆಯಿಂದ ನಮ್ಮೂರು ಎಂಬ ರೂಪವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗಳು ಕಾಲವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದಂತೆ ಸೇರುವುದೇ ಸಂಧಿ. ಪೂರ್ವಪದದ ಕೊನೆಯ ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪದದ ಮೊದಲ ವರ್ಣಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಧಿ ಕಾರ್ಯವು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ವರ್ಣಗಳು ಸ್ವರಗಳಾದರೆ ಅಂತಹ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸ್ವರ ಸಂಧಿ ಎಂದೂ ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ವ್ಯಂಜನವಾಗಲಿ, ವ್ಯಂಜನದ ಮುಂದೆ ವ್ಯಂಜನವಾಗಲಿ ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಕನ್ನಡ ಸ್ವರ ಸಂಧಿಗಳು

ಲೋಪ ಸಂಧಿ : ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕರ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಲೋಪಸಂಧಿ ಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವು ಬಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಕೆಡದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರವು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವರ್ಣವು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಲೋಪವೆಂದೂ, ಈ ಸಂಧಿಗೆ ಲೋಪ ಸಂಧಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ಉದಾ: ನಾವು + ಎಲ್ಲರೂ =ನಾವೆಲ್ಲರೂ

ನಿನಗೆ + ಇಲ್ಲ = ನಿನಗಿಲ್ಲ

ಆಗಮ ಸಂಧಿ : ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕರ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಆಗಮ ಸಂಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವು ಬಂದಾಗ ಲೋಪ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿದರೆ ಅರ್ಥವು ಕೆಡುವಂತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯ' ಕಾರವನ್ನೋ ಅಥವಾ 'ವ' ಕಾರವನ್ನೋ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಗಮ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಯಕಾರಾಗಮ ಸಂಧಿ : ಆ, ಇ, ಈ, ಎ, ಏ, ಐ, ಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ ಬಂದರೆ ಆ ಎರಡೂ ಸ್ವರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯ' ಕಾರವು ಆಗಮವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ : ಕಾ + ಆದೆ = (ಕಾ+ಯ್+ಅದೆ) ಕಾಯದೆ

ಗಿರಿ + ಅನ್ನು = (ಗಿರಿ+ಯ್+ಅನ್ನು) ಗಿರಿಯನ್ನು

ವಕಾರಾಗಮ ಸಂಧಿ : ಅ ಉ ಊ ಋ ಓ ಸ್ವರಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವು ಬಂದರೆ ನಡುವೆ 'ವ್' ಕಾರವು ಆಗಮವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ : ಮರ + ಅನ್ನು = (ಮರ + ವ್ + ಅನ್ನು) ಮರವನ್ನು

ಮಗು + ಅನ್ನು = (ಮಗು + ವ್ + ಅನ್ನು) ಮಗುವನ್ನು

ಕನ್ನಡ ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿಗಳು

ಆದೇಶ ಸಂಧಿ : ಸಂಧಿಯಾಗುವ ಒಂದು ಅಕ್ಷರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ಅಕ್ಷರವು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಪದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ, ತ, ಪ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗ, ದ, ಬ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುವು.

ಉದಾ : ಮಳೆ + ಕಾಲ = ಮಳೆಗಾಲ

ಮೈ + ತೋರು = ಮೈದೋರು

ಕಣ್ + ಪನಿ = ಕಂಬನಿ

ಪ್ರಕೃತಿಭಾವ ಸಂಧಿ : ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಸ್ವರವು ಪರವಾದರೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಂಧಿ ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಂಬೋಧನೆ, ಭಾವ ಸೂಚಕಾವ್ಯಯ ಹಾಗೂ ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ ಬಂದರೆ ಸಂಧಿ ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾ : ದೇವರೇ ಕಾಪಾಡು; ಅಣ್ಣಾ ಇಲ್ಲಿ ಬಾ;

ಅಯ್ಯೋ ಇದೇನು; ಛಟ ಛಟ ಎಂದು

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವರ ಸಂಧಿಗಳು

ಸವರ್ಣದೀರ್ಘ ಸಂಧಿ : ಒಂದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳು (ಸವರ್ಣಗಳು) ಪರಸ್ಪರ ಸಂಧಿಯಾಗುವಾಗ ಅವೆರಡೂ ಸೇರಿ ದೀರ್ಘಸ್ವರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸವರ್ಣದೀರ್ಘ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ದೇವ + ಅಸುರ = ದೇವಾಸುರ (ಅ + ಅ =ಆ)

ರವಿ + ಇಂದ್ರ = ರವೀಂದ್ರ (ಇ + ಇ =ಈ)

ಗುರು + ಉಪದೇಶ = ಗುರೂಪದೇಶ (ಉ+ಉ =ಊ)

ಗುಣ ಸಂಧಿ : ಪೂರ್ವಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅ, ಆ ಕಾರಗಳ ಮುಂದೆ ಇ, ಈ ಕಾರಗಳು ಬಂದಾಗ ಏ ಕಾರವೂ ಉ, ಊ ಕಾರಗಳು ಬಂದಾಗ ಓ ಕಾರವೂ ಋ ಕಾರವು ಬಂದಾಗ ಅರ್ ಕಾರವೂ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ಗುಣ ಸಂಧಿ ಎನ್ನುವರು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಏ, ಓ, ಅರ್ ಗಳಿಗೆ ಗುಣ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ದೇವ + ಇಂದ್ರ = ದೇವೇಂದ್ರ (ಅ+ಇ =ಏ)

ಸೂರ್ಯ + ಉದಯ = ಸೂರ್ಯೋದಯ (ಅ+ಉ =ಓ)

ರಾಜ + ಋಷಿ = ರಾಜರ್ಷಿ (ಅ+ಋ =ಅರ್)

ವೃದ್ಧಿ ಸಂಧಿ : ಪೂರ್ವಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅ, ಆ ಕಾರಗಳಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಪದದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಏ, ಐ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅವೆರಡರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಐ ಕಾರವೂ, ಓ, ಔ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅವೆರಡರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಔ ಕಾರವೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಏಕ + ಏಕ = ಏಕೈಕ (ಅ+ಏ =ಐ)

ಭಾವ + ಐಕ್ಯ = ಭಾವೈಕ್ಯ (ಅ +ಐ =ಐ)

ವನ + ಓಷಧಿ = ವನೌಷಧಿ (ಅ+ಓ =ಔ)

ಮಹಾ + ಔನ್ನತ್ಯ = ಮಹೌನ್ನತ್ಯ (ಅ+ಔ =ಔ)

ಯಣ್ ಸಂಧಿ : ಇ, ಈ, ಉ, ಊ, ಋ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸವರ್ಣವಲ್ಲದ ಸ್ವರ ಪರವಾದರೆ ಇ, ಈ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಯ ಕಾರವೂ, ಉ, ಊ ಕಾರಗಳಿಗೆ ವ ಕಾರವೂ ಋ ಕಾರಕ್ಕೆ ರ ಕಾರ (ರೇಫ)ವೂ ಆದೇಶಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಣ್ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಅತಿ + ಅವಸರ = ಅತ್ಯವಸರ (ಇ+ಅ =ಯ)

ಗುರು + ಆಜ್ಞೆ = ಗುರಾಜ್ಞೆ (ಉ +ಆ =ವ)

ಮಾತೃ + ಅಂಶ = ಮಾತ್ರಂಶ (ಋ +ಅ = ರ)

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿಗಳು

ಜಶ್ಚ ಸಂಧಿ : 'ಜಶ್' ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಗ, ಜ, ಡ, ದ, ಬ - ಈ ಐದು ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಜ್ಞೆ. ಪೂರ್ವ ಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ, ಚ, ಟ, ತ, ಪ - ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಯಾವ ವರ್ಣಪರವಾದರೂ ಅದೇ ವರ್ಗದ ಮೂರನೆಯ ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಜಶ್ಚ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ದಿಕ್ + ಅಂತ = ದಿಗಂತ

ಚಿತ್ + ಆನಂದ = ಚಿದಾನಂದ

ಅಜ್ + ಅಂತ = ಅಜಂತ

ಷಟ್ + ಆನನ = ಷಡಾನನ

ಅಪ್ + ಧಿ = ಅಭಿ

ಶ್ಚುತ್ವ ಸಂಧಿ : 'ಶ್ಚು' ಎಂದರೆ ಶಕಾರ ಚವರ್ಗಾಕ್ಷರಗಳು. (ಶ್ = ಶಕಾರ ಚು =ಚ, ಛ, ಜ, ಝ, ಇ) ಸ ಕಾರ ತ ವರ್ಗಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಶ ಕಾರ ಚ ವರ್ಗಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಸ ಕಾರಕ್ಕೆ ಶ ಕಾರವೂ, ತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಚವರ್ಗವೂ ಆದೇಶಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ಚುತ್ವ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಮನಸ್ + ಚಂಚಲ = ಮನಶ್ಚಂಚಲ

ಜಗತ್ + ಜ್ಯೋತಿ = ಜಗಜ್ಯೋತಿ

ಅನುನಾಸಿಕ ಸಂಧಿ : ಪದದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಗದ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅನುನಾಸಿಕಾಕ್ಷರ ಪರವಾದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಕ, ಚ, ಟ, ತ, ಪ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜಿ, ಇ, ಣ, ನ, ಮ ಅನುನಾಸಿಕ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುನಾಸಿಕ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ದಿಕ್ + ನಾಗ = ದಿಜ್ಜಾಗ

ಚಿತ್ + ಮಯ = ಚಿನ್ಮಯ

ಷಟ್ + ಮಾಸ = ಷಣ್ಮಾಸ

ಅನ್ಯದೇಶ್ಯಗಳು

ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಶಬ್ದ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ, ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅನ್ಯದೇಶ್ಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಉದಾ : ಅರ್ಚಿ, ಕಛೇರಿ, ಜಮೀನು, ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಕಾಗದ, ರೈಲು, ಬ್ಯಾಂಕ್, ಕೋರ್ಟು, ಹೋಟೆಲ್, ಕವರು, ಸ್ಕೂಟರ್ ಮುಂತಾದವು.

ತತ್ಸಮ - ತದ್ಭವಗಳು :

ತತ್ಸಮ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದುದು ಎಂದರ್ಥ. ತದ್ಭವ ಎಂದರೆ ಅದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅದು ಇರುವಂತೆಯೇ ಅಥವಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದರೆ ಅಂತಹ ಪದಗಳನ್ನು ತತ್ಸಮ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ : ಸೀತೆ, ದೇವತೆ, ಯಶ, ರಾಜ, ವಿಪತ್ತು - ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ರೂಪ

ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತದ್ಭವಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ :

ತತ್ಸಮ	ತದ್ಭವ
ಆಕಾಶ	ಆಗಸ
ಉದ್ಯೋಗ	ಉಜ್ಜುಗ
ಅಟವಿ	ಅಡವಿ
ಶರ್ಕರಾ	ಸಕ್ಕರೆ
ಯಂತ್ರ	ಜಂತ್ರ
ಕಾರ್ಯ	ಕಜ್ಜ
ನಿತ್ಯ	ನಿಚ್ಚ

ನಾಮಪದ

ಪದ : ಶಬ್ದದ ಮೂಲ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮುಂದೆ ಸೇರುವ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಸೇರಿದರೆ ಪದವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿ : ನಾಮಪದದ ಮೂಲ ರೂಪಕ್ಕೆ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವೆಂದು ಹೆಸರು.

ನಾಮಪದ : ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿದಾಗ ಅದು ನಾಮ ಪದವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ವಸ್ತು, ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಭಾವಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದಗಳಿಗೆ ನಾಮಪದವೆಂದು ಹೆಸರು.

ನಾಮಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜ ನಾಮಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಧಿತ ನಾಮಗಳು ಎಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಸಹಜ ನಾಮಗಳು :

1. ವಸ್ತು ವಾಚಕಗಳು : ವಸ್ತುವಿನ ಹೆಸರು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ವಸ್ತುವಾಚಕ ನಾಮಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢನಾಮ, ಅಂಕಿತನಾಮ, ಅನ್ವರ್ಥನಾಮ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ.

ರೂಢನಾಮಗಳು : ರೂಢಿಯಿಂದ ಬಂದವುಗಳು.

ಉದಾ : ಪರ್ವತ, ಹುಡುಗಿ, ದೇಶ, ಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಅಂಕಿತನಾಮಗಳು : ವ್ಯವಹಾರದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರುಗಳು.

ಉದಾ : ಕರ್ನಾಟಕ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಸೀತೆ, ರಾಮ, ಹಿಮಾಲಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಅನ್ವರ್ಥ ನಾಮಗಳು : ವಸ್ತುವಿನ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಬರುವ ಹೆಸರುಗಳು.

ಉದಾ : ಕುಂಟ, ಕಿವುಡ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ಸಂಸಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

2. ಗುಣವಾಚಕಗಳು : ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ಗುಣವಾಚಕಗಳು.

ಉದಾ : ಕರಿ ಬೆಕ್ಕು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕರಿ ಎಂಬುದು ಗುಣವಾಚಕ ನಾಮ. ಅಂತೆಯೇ ಬಿಳಿ ಮನುಷ್ಯ, ಕೆಂಪು ಕೋಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

3. ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳು : ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ನಾಮಗಳು.

ಉದಾ : ಒಂದು, ಎರಡು, ನೂರು, ಸಾವಿರ, ಇತ್ಯಾದಿ.

4. ಪರಿಮಾಣ ವಾಚಕಗಳು : ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಳತೆ, ಗಾತ್ರ

ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಿಮಾಣ ವಾಚಕ ನಾಮಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ : ಹಲವು, ಕೆಲವು, ಅಷ್ಟು, ಇಷ್ಟು

5. ದಿಗ್ವಾಚಕಗಳು : ದಿಕ್ಕುಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ದಿಗ್ವಾಚಕ ನಾಮಗಳು.

ಉದಾ : ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ, ಕೆಳಗೆ, ಮೇಲೆ

6. ಭಾವ ವಾಚಕಗಳು : ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಯ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಭಾವ ವಾಚಕಗಳು.

ಉದಾ : ನೋಟ, ಬಿಳುಪು

ಸರ್ವನಾಮಗಳು

ನಾಮಪದದ ಬದಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪದಗಳೇ ಸರ್ವನಾಮಗಳು. ಒಂದು ನಾಮಪದದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ, ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಅಥವಾ ವಿಷಯದ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದೆಯೇ ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸರ್ವನಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದೂ ಸಹ ನಾಮಪದದ ಒಂದು ಬಗೆ.

ಉದಾ : ಶಾಮಣ್ಣಿ ಪೇಟೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ತುಂಬ ಬಳಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೀಗೆ ನಾಮಪದಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅವನು, ಅವಳು, ನೀನು, ನೀವು, ನಾನು ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ.

ಸರ್ವನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಪುರುಷ ವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು: ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ (ಪುಲ್ಲಿಂಗ) ಅವನು, ಅವರು (ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗ) ಅವಳು, ಅವರು (ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ) ಅದು, ಅವು

ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ - ನೀನು, ನೀವು

ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ - ನಾನು, ನಾವು

ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು : ಯಾವುದು, ಏನು, ಯಾರು, ಯಾವನು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಆತ್ಮಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು : ತಾನು, ತಾವು, ತನ್ನ ಇತ್ಯಾದಿ.

ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದೆ, ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆ ಸೇರಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಉ, ಅನ್ನು, ಇಂದ, ಗೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆನ್ನುವರು. ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೊಂದಿಗೆ ನಾಮಪದಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕರ್ತೃ, ಕರ್ಮ, ಕರಣ, ಸಂಪ್ರದಾನ, ಅಪಾದಾನ, ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಅಧಿ ಕರಣಗಳು ಕಾರಕಾರ್ಥಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

ವಿಭಕ್ತಿಗಳು	ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು	ಕಾರಕಾರ್ಥ	ಏಕವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	(ಉ)	ಕರ್ತೃ	ಹುಡುಗನು	ಹುಡುಗರು
ದ್ವಿತೀಯಾ	ಅನ್ನು	ಕರ್ಮ	ಹುಡುಗನನ್ನು	ಹುಡುಗರನ್ನು
ತೃತೀಯಾ	ಇಂದ	ಕರಣ	ಹುಡುಗನಿಂದ	ಹುಡುಗರಿಂದ
ಚತುರ್ಥೀ	ಗೆ, ಇಗೆ, ಕ್ಕೆ	ಸಂಪ್ರದಾನ	ಹುಡುಗನಿಗೆ	ಹುಡುಗರಿಗೆ
ಪಂಚಮೀ	ಇಂದ, ದೆಸೆಯಿಂದ	ಅಪಾದಾನ	ಹುಡುಗನಿಂದ	ಹುಡುಗರಿಂದ
ಷಷ್ಠೀ	ಅ	ಸಂಬಂಧ	ಹುಡುಗನ	ಹುಡುಗರ
ಸಪ್ತಮೀ	ಅಲ್ಲಿ, ಒಳಗೆ	ಅಧಿಕರಣ	ಹುಡುಗನಲ್ಲಿ	ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ

(ಸೂಚನೆ: ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವೇ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರತ್ಯಯ ಇಂದ ವನ್ನೇ ಪಂಚಮಿಗೂ

ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ)

ಕೃದಂತ

ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಕೃದಂತಗಳೆನಿಸುವುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೃದಂತಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ : ಕೃದಂತನಾಮ, ಕೃದಂತ ಭಾವನಾಮ, ಕೃದಂತಾವ್ಯಯ.

ಉದಾ:

ಕೃದಂತ ನಾಮ	ಕೃದಂತಭಾವ ನಾಮ	ಕೃದಂತಾವ್ಯಯ
ಮಾಡಿದ	ಮಾಟ	ಮಾಡಿ
ನಡೆಯುವ	ನಡೆತ	ನಡೆದು
ತಿನ್ನುವ	ತಿನ್ನುವಿಕೆ	ತಿಂದು

ತದ್ವಿತಾಂತ : ನಾಮ ಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಗಾರ, ಕಾರ, ಇಗ, ಅರಿ, ವಂತ ಮುಂತಾದ ತದ್ವಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ತದ್ವಿತಾಂತಗಳೆನಿಸುವುವು. ತದ್ವಿತಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಉದಾ :

ತದ್ವಿತಾಂತ ನಾಮ	ತದ್ವಿತಾಂತಭಾವ ನಾಮ	ತದ್ವಿತಾಂತಾವ್ಯಯ
ಮೋಸಗಾರ	ಸಿರಿತನ	ಮುಂದೆ
ಮಾಲೆಕಾರ	ಬಡತನ	ತನಕ
ನೇಕಾರ	ಬಂಜಿತನ	

ಕ್ರಿಯಾಪದ

ಕರ್ತೃ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಕ್ರಿಯಾ ಧಾತುವಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಾಗುವುವು.

ಧಾತು : ಕ್ರಿಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪ್ರತ್ಯಯರಹಿತವಾದ ಮೂಲ ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪಕ್ಕೆ ಧಾತು ಎನ್ನುವರು.

ಉದಾ: ಮಾಡು, ತಿನ್ನು, ಹೋಗು, ಬಾ

ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ಸಕರ್ಮಕ ಮತ್ತು ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು.

ಕರ್ಮಪದವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಧಾತುಗಳೆಲ್ಲ ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು.

ಉದಾ: ಕುಡಿ, ಓದು, ಸೇರು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ

ಕರ್ತೃ	ಕರ್ಮ	ಕ್ರಿಯೆ
ಮಗು	ಹಾಲನ್ನು	ಕುಡಿಯಿತು
ಹುಡುಗನು	ಪುಸ್ತಕವನ್ನು	ಓದಿದನು

ಕರ್ಮಪದದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳೆನ್ನುವರು.

ಉದಾ: ಮಲಗು, ಓಡು, ಬದುಕು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುವನ್ನು ಬಳಸಿದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ

ಮಗು	ಮಲಗಿತು
ಹುಡುಗ	ಓಡಿದನು
ಅವನು	ಬದುಕಿದನು

ಕಾಲ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯ : ಧಾತುವಿನ ಮುಂದೆ ಸೇರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಧಾತುವಿಗೂ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಸೇರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಕಾಲಸೂಚಕ ಅಥವಾ ವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ರಿಯಾ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ವರ್ತಮಾನ, ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಉತ್ತ, ದ, ವ ಎಂಬ ಕಾಲ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ :

ಧಾತು + ಕಾಲಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯ + ಪುರುಷವಾಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯ = ಕ್ರಿಯಾಪದ

ಹೋಗು + ಉತ್ತ + ಆನೆ = ಹೋಗುತ್ತಾನೆ (ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲ)

ಹೋಗು + ದ + ಅನು = ಹೋದನು (ಭೂತಕಾಲ)

ಹೋಗು + ವ + ಅನು = ಹೋಗುವನು (ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲ)

ಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ವಿಧ್ಯರ್ಥಕ, ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಮತ್ತು ಸಂಭಾವನಾರ್ಥಕ.

ವಿಧ್ಯರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು : ಅಶೀರ್ವಾದ, ಅಪ್ಪಣೆ, ವಿಜ್ಞಾಪನೆ, ಆಜ್ಞೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತೋರುವಾಗ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳೆನಿಸುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾಲಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾ : ಮಾಡಲಿ, ನೋಡಲಿ, ಮಾಡಿರಿ, ಮಾಡೋಣ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು : ಕ್ರಿಯೆಯು ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ತೋರಿದಾಗ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆನಿಸುವುವು.

ಉದಾ : ತಿನ್ನನು, ಬರೆಯನು, ಮಾಡನು, ಮಾಡುವು, ಮಾಡರು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಂಭಾವನಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದ : ಕ್ರಿಯೆಯ ನಡೆಯುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಅಥವಾ ಊಹೆ ತೋರುವಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಸಂಭಾವನಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆನಿಸುವುವು.

ಉದಾ: ಹೋದಾನು, ಬಂದಾಳು, ನಡೆದಾರು, ನಡೆದೀರಿ, ನಡೆದೇನು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕರ್ತರಿ - ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು

ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗ : ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಪದಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕ್ರಮ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕರ್ತೃ ಪದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ಅದು ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವುದು. ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃಪದವು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮ ಪದವು ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ : ಕವಿಯು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ.
ಶಂಕರನು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.
ತಂದೆಯು ಮಗುವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗ : ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ 'ಅಲ್ಪಡು' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿದ ಬಳಿಕ ಕಾಲ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ, ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಸೇರಿ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕ್ರಿಯಾ ಪದವು ಕರ್ಮಪದದ ಲಿಂಗ, ವಚನ, ಪುರುಷಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಪುಸ್ತಕ ಓದಲ್ಪಟ್ಟಿತು.
ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಚಂದ್ರನು ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟನು.
ಸೀತೆಯಿಂದ ಕತೆಯು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃಪದವು ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಪದವು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಧಾತುವಿಗೂ ಆಖ್ಯಾತ

ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ 'ಅಲ್ಪಡು' ಎಂಬುದು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗದ ವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಬದಲಿಸುವ ಕ್ರಮ.

ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗ	ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗ
ಶಂಕರನು ಊರನ್ನು ನೋಡಿದನು	ಶಂಕರನಿಂದ ಊರು ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು
ತಾಯಿಯು ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುವಳು	ತಾಯಿಯಿಂದ ಹಾಲು ಕೊಡಲ್ಪಡುವುದು
ಅಣ್ಣನು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದನು	ಅಣ್ಣನಿಂದ ನಾನು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟೆನು

ಸಮಾಸ

ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಪದಗಳು ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸೇರಿ ಒಂದು ಪದವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೊದಲನೆಯ ಪದವನ್ನು ಪೂರ್ವಪದವೆಂದೂ ಎರಡನೆಯ ಪದವನ್ನು ಉತ್ತರ ಪದವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಲೋಪವಾಗುವುವು. ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು.

$$\text{ಪೂರ್ವಪದ} + \text{ಉತ್ತರ ಪದ} = \text{ಸಮಸ್ತ ಪದ}$$

$$\text{ಉದಾ : ಮಳೆಯು} + \text{ಕಾಲ} = \text{ಮಳೆಗಾಲ}$$

$$\text{ಕಲ್ಲಿನ} + \text{ಮಂಟಪ} = \text{ಕಲ್ಲುಮಂಟಪ}$$

$$\text{ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ} + \text{ಕನಸು} = \text{ಹಗಲುಗನಸು}$$

ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಪದಗಳು ಲಿಂಗ, ವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದು, ವಿಶೇಷಣ, ವಿಶೇಷ್ಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಗುವ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪದದ

ಅರ್ಥ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ : ಹೊಸದು + ಕನ್ನಡ = ಹೊಸಗನ್ನಡ

ಹಿಂದು + ಬಾಗಿಲು = ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು

ಚಿಕ್ಕದು + ಮಗು = ಚಿಕ್ಕಮಗು

ಅಂಶಿ ಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಪದಗಳು ಅಂಶಾಂಶಿಭಾವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸೇರಿ ಪೂರ್ವ ಪದದ ಅರ್ಥವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಅಂಶಿ ಸಮಾಸ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಕೈಯ + ಅಡಿ = ಅಂಗೈ

ತುಟಿಯ + ಕೆಳಗು = ಕೆಳದುಟಿ

ಕಾಲ + ಹಿಂದು = ಹಿಂಗಾಲು

ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವ ಪದವು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾಗಿರುವ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಒಂದು + ಕಟ್ಟು = ಒಗ್ಗಟ್ಟು

ಎರಡು + ಮಡಿ = ಇಮ್ಮಡಿ

ಮೂರು + ಪುರಿ = ಮುಪ್ಪುರಿ

ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸ : ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ನಾಮಪದಗಳು ಸೇರಿ ಎಲ್ಲ ಪದಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗುಳ್ಳ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಕಸವೂ + ಕಡ್ಡಿಯೂ = ಕಸಕಡ್ಡಿಗಳು

ಕೆರೆಯೂ + ಕಟ್ಟೆಯೂ + ಭಾವಿಯೂ = ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಭಾವಿಗಳು

ತತ್ಪರುಷ ಸಮಾಸ : ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪದದ ಅರ್ಥವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ತತ್ಪರುಷ ಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ

ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಲೋಪ ಬರುವುದೋ ಆ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಹೆಸರು ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ತತ್ಪರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ತತ್ಪರುಷ, ತೃತೀಯಾ ತತ್ಪರುಷ, ಚತುರ್ಥೀ ತತ್ಪರುಷ, ಪಂಚಮೀ ತತ್ಪರುಷ, ಷಷ್ಠೀ ತತ್ಪರುಷ ಹಾಗೂ ಸಪ್ತಮೀ ತತ್ಪರುಷ ಎಂದು ಆರು ಭೇದಗಳಿವೆ.

ಉದಾ : ಹಣ್ಣನ್ನು ಮಾರುವವನು = ಹಣ್ಣು ಮಾರುವವನು (ದ್ವಿತೀಯಾ)

ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ವೃದ್ಧ = ವಯೋವೃದ್ಧ (ತೃತೀಯಾ)

ಭೂತಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ = ಭೂತತೃಪ್ತಿ (ಚತುರ್ಥೀ)

ಚೋರನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಭಯ = ಚೋರಭಯ (ಪಂಚಮೀ)

ಎಲೆಯ ಮನೆ = ಎಲೆಮನೆ (ಷಷ್ಠೀ)

ವನದಲ್ಲಿ ವಾಸ = ವನವಾಸ (ಸಪ್ತಮೀ)

ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ : ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಪೂರ್ವಪದ ಉತ್ತರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರ ಅರ್ಥವೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರದೆ ಅನ್ಯ ಪದದ ಅರ್ಥವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳು ಯಾರಿಗೆ ಇವೆಯೋ ಅವನು = ಮುಕ್ಕಣ್ಣು

ಕಮಲದಂಥ ಮುಖವು ಯಾರಿಗೆ ಇದೆಯೋ ಅವಳು = ಕಮಲಮುಖಿ

ಕ್ರಿಯಾ ಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವಪದವು ನಾಮಪದವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಪದವು ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾಗಿದ್ದರೆ ಕ್ರಿಯಾ ಸಮಾಸವಾಗುವುದು.

ಉದಾ : ಮೈಯನ್ನು + ತಡವು = ಮೈದಡವು

ಕಣ್ಣನ್ನು + ತೆರೆದ = ಕಣ್ಣೆರೆದ

ಗಮಕ ಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವಪದವು ಸರ್ವನಾಮ ಅಥವಾ ಕೃದಂತವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಪದವು ನಾಮಪದವಾಗಿದ್ದರೆ ಗಮಕ ಸಮಾಸವಾಗುವುದು.

ಉದಾ : ಅವನು + ಹುಡುಗ = ಆ ಹುಡುಗ

ಅದು + ಕಲ್ಲು = ಆ ಕಲ್ಲು

ಮಾಡಿದುದು + ಅಡಿಗೆ = ಮಾಡಿದಡಿಗೆ

ಸಿಡಿಯುವುದು + ಮದ್ದು = ಸಿಡಿಮದ್ದು

ಹುರಿದು + ಕಡಲೆ = ಹುರಿಗಡಲೆ

ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು

ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳ ವಾಕ್ಯ, ಸಂಯುಕ್ತ ವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣ ವಾಕ್ಯ ಎಂದು ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ.

ಸರಳ ವಾಕ್ಯ : ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನುಳ್ಳ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಳ ವಾಕ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ರಾಮನು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋದನು.

ಸೀತೆಯು ಪಾಠವನ್ನು ಓದಿದಳು.

ಸಂಯುಕ್ತ ವಾಕ್ಯ : ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲ ಬಲ್ಲ ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಉಪವಾಕ್ಯಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಯುಕ್ತ ವಾಕ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ರಾಮನು ವೇಗವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಚಿಂಡನ್ನು ಎಸೆದನು.

ಕೃಷ್ಣನು ಕಂಸನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ದೇಹವನ್ನು ಸೀಳಿದನು.

ಸಂಕೀರ್ಣ ವಾಕ್ಯ : ಪ್ರಧಾನ ವಾಕ್ಯವೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಸರಳ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಧೀನವಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಕೀರ್ಣ ವಾಕ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ನನ್ನ ಗೆಲೆಯನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಎದ್ದು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು.

ಶಾಂತಿಯು ಸಂಜೆ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಟು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಅನಂತರ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಳು.

ಭಂದಸ್ಸು

ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ವ್ಯಾಕರಣದಂತೆ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಭಂದಸ್ಸು' ಎಂದರೆ ಪದ್ಯದ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ. ವ್ಯಾಕರಣವು ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯಗಳೆರಡರ ನಿಯಮವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವುದು. ಭಂದಸ್ಸು ಪದ್ಯಗಳ ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸುವುದು. ಮಹತ್ತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೂ ರಸವತ್ತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ಪದ್ಯವು ಗದ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಸುಲಭ. ಆದುದರಿಂದ ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ನಡುಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಪದ್ಯವೇ ಅಧಿಕ. ವ್ಯಾಕರಣ, ಭಂದಸ್ಸು, ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ, ಹೊಸದಾಗಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಅಭ್ಯಾಸವು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

'ಪದ್ಯ' ಅಥವಾ 'ವೃತ್ತ'ವು ಪಾದದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಪಾದಗಳು ಗಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸ ನಿಯಮವುಳ್ಳ ಶಬ್ದ ಸಂಘಟನೆಗಳು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಭಂದಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಭಂದಸ್ಸು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇಂತಹ ಪದ್ಯಗಳ ಪಾದಗಳು ವರ್ಣಗಣ, ಮಾತ್ರಾಗಣ ಮತ್ತು ಅಂಶಗಣ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳು ವರ್ಣಗಣ ನಿಯಮವುಳ್ಳವು. ಕನ್ನಡದ ವೃತ್ತಗಳು ಮಾತ್ರಾಗಣ ಮತ್ತು ಅಂಶಗಣ ನಿಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳು.

ಮಾತ್ರೆ

ಮಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಘು, ಗುರು ಮತ್ತು ಪುತ್ರವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಹ್ರಸ್ವಾಕ್ಷರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲಪರಿಮಾಣಕ್ಕೆ 'ಮಾತ್ರೆ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಲಘು' ಎಂದು ಸಂಚ್ಛೆ. ಒಂದು ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರವನ್ನು

ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಎರಡು ಮಾತ್ರೆಯಷ್ಟು ಕಾಲಾವಧಿಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ 'ಗುರು' ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ. ಅದೇ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಎಳೆದು ಉಚ್ಚರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಮಾತ್ರಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಪ್ಲತ' ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ. ಲಘುವಿಗೆ 'U' ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನೂ, ಗುರುವಿಗೆ '—' ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನೂ, ಪ್ಲತಕ್ಕೆ 'S' ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ :

ಲಘುವಿಗೆ   U U U   U U   U U
ಹ ರ ಕೆ   ಎ ಧಿ   ಕೃ ಪೆ

ಗುರುವಿಗೆ   —   —   —   —
ಬಾ   ಇಂ ದ ಲ್ಲ   ನಾ ಳೆ

ಪ್ಲತಕ್ಕೆ   ಹಾ ರಾಮಾ ರಾಮಾಽ ಎಂದು ಸೀತೆ ಬಾಯಳಿದಳ್ಳಳ್.

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಕ್ಷರಗಳು ಲಘುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಪ್ಲತಾಕ್ಷರಗಳು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಬಹು ವಿರಳ. ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಆರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಗುರುವಾಗಬಹುದು. ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಗುರುವಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಗುರು ಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಶಿಥಿಲದ್ವಿತ್ವದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಗುರು ಸಂಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

1. ದೀರ್ಘಸ್ವರಯುಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರ ಆ ಟ, ಕಾ ಲಾ ಳು, ಮೇ ಲಾ ಟ

2. ಅನುಸ್ವಾರಯುಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರ ಅಂದು, ಇಂದು, ಚಂದು

3. ವಿಸರ್ಗದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರ ದುಃಖ, ಅಂತಃ ಕರಣ

4. ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರ   ಎ ಲ್ಲ   ಬ ಲ್ಲ   ವ ರಿ ಲ್ಲ.

5. ಸ್ವರ ರಹಿತ ವ್ಯಂಜನದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರ   ನಿ ಲ್,   ಕ ಣ್,   ಪೆ ಸ ರ್

6. ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮದ ಪದ್ಯಾರ್ಥದ ಕಡೆಯ ಪ್ರಾಕ್ಷರ

ಏನಕಲಿತರದೇನು ಯತ್ನದೊ
ಳೇನ ಮಾಡಿದರೇನು ಸರ್ವವು

ಕಾನನದ ಬೆಳದಿಂಗಳಂದದಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಹುದು ||

ಗಣ

ಗಣವೆಂದರೆ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಅಥವಾ ಮಾತ್ರಗಳ ಗುಂಪು. ಇದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗಣ (ಅಕ್ಷರಗಣ) ಮಾತ್ರಾಗಣ ಮತ್ತು ಅಂಶಗಣವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ವರ್ಣಗಣ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳೆಂದೂ ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳೆಂದೂ ಅಂಶಗಣಗಳುಳ್ಳ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ವರ್ಣಗಣ (ಅಕ್ಷರಗಣ)

ವರ್ಣಗಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾದವುಳ್ಳ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಮೂರು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಒಂದೊಂದು ಗುಂಪು ಮಾಡಿ ಅವನ್ನು ಒಂದು 'ಗಣ' ಎಂದು ಲೆಕ್ಕಿಸುವರು. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಛಂದೋಪದ್ಧತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಮತ್ತೆಭವಿಕ್ರೀಡಿತ, ಚಂಪಕಮಾಲೆ ಮೊದಲಾದ ವೃತ್ತಗಳು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು. ವರ್ಣಗಣಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಗುರು ಲಘು ಮೂರಿರೆ ಮ, ನ, ಗಣ

ಗುರು ಲಘು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರಲು ಭ, ಯ, ಗಣ

ಗುರು ಲಘು ನಡುವಿರೆ ಜ, ರ, ಗಣ

ಗುರು ಲಘು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸ, ತ, ಗಣಮಕ್ಕುಂ

ಗುರು ಮೂರಿರೆ ಮಗಣ, ಲಘು ಮೂರಿರೆ ನಗಣ, ಗುರು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರಲು ಭಗಣ, ಲಘು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರಲು ಯಗಣ, ಗುರು ನಡುವಿರೆ ಜಗಣ, ಲಘು ನಡುವಿರೆ ರಗಣ. ಗುರು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸಗಣ, ಲಘು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬರಲು ತಗಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು 'ಯಮಾತಾರಾಜಭಾನ ಸಲಗಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರು.

ಉದಾ:

ಯ ಮಾ ತಾ	U _ _	ಯಗಣ
ಮಾ ತಾ ರಾ	_ _ _	ಮಗಣ
ತಾ ರಾ ಜ	_ _ U	ತಗಣ
ರಾ ಜ ಭಾ	_ U _	ರಗಣ
ಜ ಭಾ ನ	U _ U	ಜಗಣ
ಭಾ ನ ಸ	_ U U	ಭಗಣ
ನ ಸ ಲ	U U U	ನಗಣ
ಸ ಲ ಗಂ	U U _	ಸಗಣ

ಮಾತ್ರಾಗಣ

ಕನ್ನಡ ಭಂದೋ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ದ್ವಿಪದಿ, ತ್ರಿಪದಿ, ಚೌಪದಿ, ಷಟ್ಪದಿ, ರಗಳೆ ಮುಂತಾದವು ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಣ,

ವಿಷ್ಣುಗಣ, ರುದ್ರಗಣ ಮೊದಲಾದವು ಕೂಡಾ ಮಾತ್ರಾ ನಿಯಮದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಷರ ಗಣ ನಿಯಮವುಳ್ಳವುಗಳಲ್ಲ. ಕಂದಪದ್ಯ ಮಾತ್ರ ಮಾತ್ರಾ ಗಣ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರ ಗಣ ನಿಯಮವೆಂಬ ಎರಡು ನಿಯಮಗಳ ಮಿಲನದಿಂದ ಉಂಟಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣ, ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣ ಮತ್ತು ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳೆಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಉದಾ : ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಮೂರು ವಿಧ.

U U U	ಹರಿಯು
_ U	ಕಾವ
U _	ಸಭಾ

2. ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಐದು ವಿಧ.

U U U U	ದುಡಿಮೆಯು
_ _	ನಿತ್ಯಂ
U U _	ನಡೆದಾ
_ U U	ದೇಶಕೆ
U _ U	ವಿಶಾಲ

3. ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಎಂಟು ವಿಧ.

U U U U U	ಕರಗಳನು
_ U U U	ಜೋಡಿಸುತೆ

U U _ U	ಶಿರವನ್ನು
_ _ U	ಬಾಗುತ್ತೆ
_ U _	ಪ್ರಾರ್ಥನೆ
U U U _	ನಿನಗೆ ನಾಂ
U _ U U	ಅದಾವುದೋ
U _ _	ಮಹೇಶಾ

ಅಂಶ ಗಣ

ಅಂಶಗಣವನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಂಶಗಳಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು. ಗಣದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಂಶವನ್ನು ಮೂಲಾಂಶವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುರು ಅಥವಾ ಎರಡು ಲಘುಗಳು ಇರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಬರುವ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುರು ಅಥವಾ ಒಂದು ಲಘು ಬರಬಹುದು. ಅಂಶಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಣ, ವಿಷ್ಣುಗಣ ಮತ್ತು ರುದ್ರಗಣವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಂಶಗಳೂ ವಿಷ್ಣುಗಣದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಂಶಗಳೂ ರುದ್ರಗಣದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಣಗಳು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳು ಎಂಟು ವಿಧವಾಗಿಯೂ, ರುದ್ರಗಣಗಳು ಹದಿನಾರು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು.

ಉದಾ : ಬ್ರಹ್ಮಗಣಗಳು 4 ವಿಧ

_ _	ಬ್ರಹ್ಮಂ
U U _	ಸುರಪಂ
_ U	ಧಾತ್ಯ
U U U	ಅಜನು

ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳು 8 ವಿಧ.

_ _ _	ಗೋವಿಂದಂ
_ _ U	ಕಂಸಾರಿ
_ U U	ಶ್ರೀಪತಿ
U U U _	ಪರಹಿತಂ
U U _ U	ನರಕಾರಿ
U U _ _	ಹೃಷಿಕೇಶಂ
_ U _	ಮಾಧವಂ
U U U U	ನರಹರಿ

ರುದ್ರಗಣಗಳು 16 ವಿಧ.

_ _ _ _	ಗಾಂಗಾಧೀಶಂ
_ _ _ U	ಕಂದರ್ಪಾರಿ
_ _ U U	ಭೂತಾಗ್ರಣಿ
_ U U U	ಕಾಮರಿಪು
_ U _ _	ನೀಲಕಂಠಂ
_ _ U _	ಕಾಮಾಂತಕಂ
U U _ _ _	ಗಿರಿಜಾನಾಥಂ
U U U _ _	ವೃಷಭಲಕ್ಷ್ಯಂ
U U _ U _	ಪ್ರಮಥಾಧಿಪಂ
_ U U _	ಶೂಲಧರಂ

U U U U _	ಪುರಮಥನಂ
U U _ _ U	ಮದನಧ್ವಂಸಿ
_ U _ U	ಚಂದ್ರಮೌಳಿ
U U U _ U	ಭುಜಗಧಾರಿ
U U _ U U	ತ್ರಿಜಗದ್ಗುರು
U U U U U	ಮದನರಿಪು

ಪ್ರಾಸ

ಪ್ರಾಸವು ಪದ್ಯದ ಜೀವಾಳವಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಜ್ಞ ಕವಿಯು 'ಪ್ರಾಸವಿಲ್ಲದ ಪದವ ತಾಸು ಹಾಡಿದರೇನು? ಸಾವಿವೆಯೆಣ್ಣೆ ಹದಮಾಡಿ ಹೂಸಿಕೊಂಡಂತೆ' ಎಂದಿರುವನು. ಪದ್ಯಪಾದದ ಎರಡನೆಯ ಅಕ್ಷರವು ಒಂದೇ ವಿಧದ ವ್ಯಂಜನದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪದ್ಧತಿಗೆ 'ಆದಿಪ್ರಾಸ' ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಸವೆಂದರೆ ಆದಿಪ್ರಾಸವೆಂದೇ ಕೆಲವರು ಊಹಿಸುವುದುಂಟು. ಪಾದದ ಕಡೆಯ ಅಕ್ಷರವು ಒಂದೇ ವಿಧದ ಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಜಾತೀಯ ವ್ಯಂಜನವಾಗಿದ್ದು ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ ನಿಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಜ್ಞರಾದ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ಆದಿ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉದಾ : ಹೆತ್ತ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯುತ್ತಿದೆ ಮಗನೇ
ಎತ್ತಿದ ತೋಳನು ಕತ್ತಿದೆ ಮಗನೇ
ಹಾವು ಕಡಿಯೆ ಹಾ ಎಂದೆಯೊ ಕಂದಾ
ಸಾವಾಗವ್ವಾ ಎಂದೆಯೊ ಕಂದಾ

ಅಂತ್ಯ ಪ್ರಾಸವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕಡೆಯ ವ್ಯಂಜನದ ಸ್ವರ ಕೂಡಾ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿರಬೇಕು. 'ಮಗನೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಮಗನೂ' ಎಂಬ ಪದ ಅಂತ್ಯ ಪ್ರಾಸಾಕ್ಷರವಾಗಿ ಬರಕೂಡದು.

ಆದಿಪ್ರಾಸದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಗಜ, ವೃಷಭ, ಆಜ, ಹಯ, ಶರಭ ಪ್ರಾಸಗಳೆಂಬ ಆರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಸಾಕ್ಷರದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರವು ಹ್ರಸ್ವವಾದರೆ ಸಿಂಹಪ್ರಾಸವೂ, ದೀರ್ಘವಾದರೆ ಗಜ ಪ್ರಾಸವೂ, ಅನುಸ್ವಾರವಾದರೆ ವೃಷಭಪ್ರಾಸವೂ ಆಗುವುದು. ಪ್ರಾಸಾಕ್ಷರವು ವಿಜಾತೀಯ ಒತ್ತಕ್ಷರವಾಗಿದ್ದರೆ ಶರಭಪ್ರಾಸವೂ, ವಿಸರ್ಗಯುಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಜಪ್ರಾಸವೂ, ಸಜಾತೀಯ ಒತ್ತಕ್ಷರವಾಗಿದ್ದರೆ ಹಯಪ್ರಾಸವೂ ಆಗುವುದು. ಭಂದೋಂಬುಧಿಕಾರನು ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿರುವನು.

ಉದಾ : ನಿಜದಿಂ ಬಂದೊಡೆ ಸಿಂಹಂ
ಗಜದೀರ್ಘಂ, ಬಿಂದು ವೃಷಭ ವ್ಯಂಜನ ಶರಭಂ
ಆಜಂ ವಿಸರ್ಗಂ; ಹಯಮಂ
ಬುಜಮುಖಿ ದಡ್ಡ ಕ್ಷರಂಗಳಿವು ಷಟ್ಪ್ರಾಸಂ

ವರ್ಣಗಣ (ಅಕ್ಷರಗಣ) ವೃತ್ತಗಳು

ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂದಸ್ತಿನಿಂದ ಬಂದವುಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ, ಅರ್ಧಸಮ ಮತ್ತು ವಿಷಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಜಾತಿಯ ವೃತ್ತಗಳಿವೆ. ಸಮವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರವೆಗೆ ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ವೃತ್ತಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂದಸ್ತಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಭಂದಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕೀಡಿತ, ಮತ್ತೇಭ ವಿಕೀಡಿತ, ಉತ್ಪಲ ಮಾಲೆ, ಚಂಪಕ ಮಾಲೆ, ಸ್ತಗ್ಧರೆ ಮತ್ತು ಮಹಾಸ್ತಗ್ಧರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಖ್ಯಾತ ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆ ಆರು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳನ್ನು ನಾಗವರ್ಮನ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಗುರುವೊಂದಾದಿಯೊಳುತ್ತಲಂ, ಗುರು ಮೊದಲ್ ಮೂರಾಗೆ ಶೂರೂಲಮಾ
ಗುರು ನಾಲ್ಕಾಗಿರಲಂತು ಸ್ತಗ್ಧರೆ, ಲಘುದ್ವಂದ್ವಂ ಗುರುದ್ವಂದ್ವಮಾ
ಗಿರೆ ಮತ್ತೇಭ, ಲಘುದ್ವಯ ತ್ರಿಗುರುವಿಂದಕ್ಕುಂ ಮಹಾಸ್ತಗ್ಧರಂ,
ಹರಿಣಾಕ್ಷೀ, ಲಘು ನಾಲ್ಕು ಚಂಪಕಮಿವಾರುಂ ಖ್ಯಾತ ಕರ್ನಾಟಕಂ.

1. ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕೀಡಿತ ವೃತ್ತ (19 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು)

ಮ ಸ ಜ ಸ ತ ತ ಗು
 _ _ _ | U U _ | U _ U | U U _ | _ _ U | _ _ U | _
 ಶ್ರೀ ದೇವೇಂ | ದ್ರ ಮುನೀಂ | ದ್ರ ವಂದಿ | ತ ಗುಣ | ವ್ರಾತಂ ಜ | ಗತ್ಸಾಮಿ | ಸಂ

ದಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮನರಾಧಬೋಧ ನಿಳಯಂ ದುರ್ವಾರ ಸಂಸಾರ ವಿ-

ಚ್ಛೇದೋಪಾಯನಿಯುಕ್ತ ಸೂಕ್ತಿ ವೃಷಮಾರ್ಗಾಗ್ರೇಸರಂ ಪಾಪ ಹೃ -

ತ್ಪಾದಾಬ್ಜಂ ದಯೆಗೆಯ್ವನ್ನಕ್ಕೆಮಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಶ್ರೀ ಸುಖಾವ್ಯಾಪ್ತಿಯಂ

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯವು ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕೀಡಿತ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಮ, ಸ, ಜ, ಸ, ತ, ತ ಎಂಬ ಆರು ಗಣಗಳೂ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇದ್ದು ಒಟ್ಟು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ 'ಕಣ್ಣೊಪ್ಪಲ್ ಮಸಜಂಸತಂಗಳಮುಮಾ ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕೀಡಿತಂ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

2. ಮತ್ತೇಭ ವಿಕೀಡಿತ (20 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು)

ಸ ಭ ರ ನ ಮ ಯ ಲಗು
 U U _ | _ U U | _ U _ | U U U | _ _ _ | U _ _ | U _
 ಕುಲದೋಳ್ | ಕೂಡರು | ಕೂಸನೀ | ಯರುನ್ಯ | ಪರ್ ನಿ ಷ್ಕಾ | ರಣಂ ದಂ | ಡಿಪರ್

ಪೋಳಲೋಳ್ ಸೇರಲು ಪೋರುಗೈದು ಸತಿ ತಾಂಪೋಗಟ್ಟುವಳ್ ಸಾಲಿಗರ್

ಕಲುಗುಂಡಂ ಗಡಪೇಟುವರ್ ತೊಲಗಿರಲ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಟಾಕ್ಷಂ ಕ್ಷಣಂ

ನೆಲಮುಟ್ಟಲ್ ಮುನಿದಪ್ಪದೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರಾ.

ಮೇಲಿನದು 'ಮತ್ತೇಭ ವಿಕೀಡಿತ' ವೆಂಬ ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದು ಸ, ಭ, ರ, ನ, ಮ, ಯ, ಎಂಬ ಆರು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಲಘುವೂ, ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ.

ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರ ರೂಪವಾಗಿ 'ಸಭರಂನಂಮಯಲಂಗಮುಂ ಬಗೆಗೊಳಲ್ ಮತ್ತೇಭ ವಿಕೀಡಿತಂ' ಎನ್ನುವರು.

3. ಉತ್ಪಲಮಾಲಾ ವೃತ್ತ (20 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು)

ಭ ರ ನ ಭ ಭ ರ ಲಗು
 _ U U | _ U U | U U U | _ U U | _ U U | _ U _ | U _
 ಕಾಮನ | ಬಾಣದಿ | ಕೈವ ನೆ | ಯೋಭ್ರಮ | ರಾಳಿಯ | ಶಸ್ತ್ರಶಾ | ಲೆಯೋ

ಭೂಮಿಯದೊಂದು ಗಂಧಗುಣಮಿರ್ಪೆಡೆಯೋ ವಿಲಸತ್ತದಾಗತಿ

ಪ್ರೇಮದೆ ಸೌರಭಂದಳೆದ ತಾಣಮೊ ಪೇಟಿಮಿದೆಂದು ಕಂಡವರ

ಕಾಮಿಸೆ ಮಾಲೆಗಾಟ ರೊಸೆದೋವಿದ ಪೂವಿನ ತೋಂಟಮೊಪ್ಪಗಂ.

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯವು 'ಉತ್ಪಲಮಾಲೆಯೆಂಬ' ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಭ, ರ, ನ, ಭ, ಭ, ರ ಎಂಬ ಆರು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಲಘುವೂ ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ 'ಉತ್ಪಲಮಾಲೆಯಪ್ಪದು ಭರಂ ನಭಭಂ ರಲಗಂ ನೆಗಲ್ಲರಲ್' ಎನ್ನುವರು.

4. ಚಂಪಕಮಾಲಾವೃತ್ತ (21 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು)

ನ ಜ ಭ ಜ ಜ ಜ ರ
 U U U | U _ U | _ U U | U _ U | U _ U | U _ U | _ U _
 ಸುರರ | ನಿವಾಸ | ದಂತನಿ | ಮಿಷ ಪ್ರ | ಕರಂ ನ | ಭದಂತಿ | ರಬ್ಬುಂ

ಧುರ ಮಧುಮಾಸದಂತೆ ಸಿತಪಕ್ಷಯುತಂ, ರಥದಂತೆ ಚಕ್ರ ವಿ

ಸ್ತರಮುರು ಪದ್ಮಜಾಂಡದವೊಲಾತ್ತಲಸದ್ಭವನಾಶ್ರಯಂ, ಧನು

ಧರರ ಕಲಾಪದಂತೆ ರಮಣೀಯ ಶಿಲೀಮುಖ ಸಂಕುಳಂ ಕೊಳಂ

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯವು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಚಂಪಕಮಾಲಾ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ನ, ಜ, ಭ, ಜ, ಜ, ಜ, ರ ಎಂಬ

ಏಳು ಗಣಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ “ನಜಭಜ ಜಂಜರಂ ಬಗೆಗೊಳುತ್ತಿರೆ ಚಂಪಕ ಮಾಲೆಯಿಂದಪರ್” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

5. ಸ್ರಗ್ಧರಾ ವೃತ್ತ (21 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ತು)

ಮ	ರ	ಭ	ನ	ಯ	ಯ	ಯ
— — —	— U —	— UU	UUU	U — —	UU —	U — —
ಈ ವಜ್ರಾ	ವರ್ತಕೋ	ದಂಡಮ	ನವಯ	ವದಿಂದೇ	ರಿಸಲ್ಲಾ	ಲ್ವದೋರ್ಧಂ

ಡಾವಷ್ಟಂಭ ಪ್ರಚಂಡಂ ಜನಕಚೆಗೆ ವರಂ ಬರ್ಪುದೆಂಬೀವ್ಯವಸ್ಥಾ -

ರಾವಂ ಕರ್ಣಾವತಂಸಂ ಪಸರಿಸೆ ನಿಜ ಪೀಠದಿಂದೆಟ್ಟುದಾಗಳ್

ತೀವೃತ್ತಿರ್ಪನ್ನೆಗಂ ಭೂಷಣರುಚಿ ಕಕುಭಾನೀಕಮಂ ರಾಜಲೋಕಂ

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯವು ‘ಸ್ರಗ್ಧರೆ’ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಮ, ರ, ಭ, ನ, ಯ, ಯ, ಯ ಎಂಬ ಏಳು ಗಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ ‘ತೋಟಲ್’ ಮಂರಂಭನಂ ಮೂಯುಗಣಮುಮದೆ ತಾಂ ಸ್ರಗ್ಧರಾವೃತ್ತಮಕ್ಕುಂ ಎನ್ನುವರು.

6. ಮಹಾಸ್ರಗ್ಧರಾ ವೃತ್ತ (22 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ತು)

ಸ	ತ	ತ	ನ	ಸ	ರ	ರ	ಗು
U U —	— — U	— — U	UUU	UU —	— U —	— U —	—
ಸುರೆಯಿಂ	ಸೊರ್ಕಂಸು	ರೋವೀರು	ಹಕಿಸ	ಲಯದಿಂ	ರಾಗಮಂ	ಕೌಸ್ತುಭ	ಪ್ರ

ಸ್ತರದಿಂ ನೈಷ್ಠುರ್ಯಮಂ, ದುರ್ವಿಷಮ ವಿಷದಿನುನ್ಮೋಹಮಂ ಮುಗ್ಧದೋಷಾ

ಕರನಿಂ ವಕ್ರತ್ವಮಂ, ದುಶ್ಚೈವನನ ಹಯದಿಂ ವೇಗಮಂ ತಾಳ್ವಿನಿರಾ

ಕರದಿಂದೆಳ್ತಂದಳಂತಾ ಸಿರಿ ಸಹಭವರಂ ಪೋಲ್ವುದೇಂ ಚೋದ್ಯಮಾಯ್ತೇ ?

ಮೇಲಿನದು ‘ಮಹಾಸ್ರಗ್ಧರೆ’ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ, ತ, ತ, ನ, ಸ, ರ, ರ ಎಂಬ ಏಳು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇರುವುವು. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ ‘ಸತತಂ

ನಂಸಂರರಂಗಂ ನೆರೆದೆಸೆಯೆ ಮಹಾಸ್ರಗ್ಧರಾ ವೃತ್ತ ಮಕ್ಕುಂ’ ಎನ್ನುವರು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಆರು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಗಳು ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾತ್ರಾಗಣ ವೃತ್ತಗಳು

ಕನ್ನಡ ಭಂದಸ್ತಿನ ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಮಾತ್ರಾಗಣ ವೃತ್ತಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ದ್ವಿಪದಿ, ಚೌಪದಿ, ಷಟ್ಪದಿ, ರಗಳೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಭಂದಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ರುದ್ರಗಣಗಳೆಂಬ ಕನ್ನಡದ ಅಂಶಗಣಗಳೇ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಈ ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮವುಳ್ಳವುಗಳಾದುವು. ಈಗ ತ್ರಿಪದಿಗಳು, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಪಿರಿಯಕ್ಕರ, ದೊಡ್ಡಕ್ಕರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮದ ಪದ್ಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವರು.

ಷಟ್ಪದಿಗಳು

ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಆರು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳು. ಇವುಗಳ ಒಂದು, ಎರಡನೆಯ, ನಾಲ್ಕು ಐದನೆಯ ಪಾದಗಳೂ, ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳೂ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಇದು ಅರ್ಧಸಮವೃತ್ತ. ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡನೆಯ ಪಾದಗಳ ಒಂದೂವರೆ ಪಾಲಷ್ಟು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇರುವುವು. ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶರ, ಕುಸುಮ, ಭೋಗ, ಭಾಮಿನಿ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಮತ್ತು ವಾರ್ಧಕಗಳೆಂದು ಆರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಭಂದೋಂಬುಧಿಕಾರನು ಒಂದು ಕಂದಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಆರು ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಮಾತೃಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಿರುವನು.

ಉದಾ: ಶರ, ಕುಸುಮ, ಭೋಗ, ಭಾಮಿನಿ,

ಪರಿವರ್ಧಿನಿ, ವಾರ್ಧಕಗಳೆಂದಾರುತೆರಂ

8 10 12 14 16

ಕರಿ, ದಶ, ರವಿ, ಮನು, ರಾಜರ್

20

ಬರೆ ವಿಂಶತಿ ಮಾತ್ರೆಯಿಂದ ಷಟ್ಪದಿ ನಡೆಗುಂ

ನಾಗವರ್ಮನ ಪ್ರಕಾರ ಷಟ್ಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಈ ರೀತಿಯಿದೆ.

ಮಂದರ ಧರಗಣ

ಮೊಂದಿರೆ ಕಡೆಯೊಳ್

ಕುಂದದೆ ನೆಲಸುಗೆ ಮದನಹರಂ

ಇಂದು ನಿಭಾನನೆ

ಮುಂದಣ ತೆಱನೀ

ಯಂದಮೆಯಾಗಲೆ ಷಟ್ಪದಿ ಕೇಳ್

ಇದು ಅಂಶಗಣ ಸಹಿತವಾಗಿದೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ

_ U | UU _ | UUU | UUUU |
ಆರೊ | ಡನೆ ಕಾ | ದುವೆನು | ಕೆಲಬರು |

_ U | UU UU | _ U | UU UU |
ಹಾರು | ವರು ಕೆಲ | ರಂತ | ಕ ನ ನೆರೆ |

_ U | UU UU | UUU | UUUU | UUU | _ UU | _
ಯೂರ | ವರು ಕೆಲ | ರಥಮ | ಕುಲದಲಿ | ಜನಿಸಿ | ಬಂದವ | ರು

_ U | _ UU | UUU | _ _ |
ವೀರ | ರೆಂಬವ | ರಿವರು | ಮೇಣೆ |

_ U | UU _ | UUU | _ U U |
ನ್ನಾರ | ಹೆಸರುಂ | ಟವರೊ | ಳೆಂದು ಕು

_ U | UU _ | UUU | UUUU | _ U | UUUU | _
ಮಾರ | ನೆಣಗೊ | ಬ್ಬಿನಲಿ | ನುಡಿದನು | ಹೆಂಗ | ಳಿದಿನ | ಲಿ

ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು, ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳ ಒಟ್ಟು ಆರು ಗಣಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಗುರುವು ಇದ್ದು ಒಟ್ಟು 23 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದು ಇಡೀ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 102 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ.

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ

_ U _ | UU _ U | _ U _ | UUUUU |
ಏನನಾಂ | ಬೆಸಗೊಂಡ | ಡೇನನಾ | ಡುವಿರಿಳೆಯ |

_ _ U | UU _ U | _ _ U | UU _ U |
ಭೂನಾಥ | ರೊಳು ಸತ್ಯ | ರಾರೆಂದು | ಬೆಸಗೊಂಡ |

_ _ U | _ U _ | _UUU | UUUUU | _ U UU | UU
ಡೀ ನಾಡ | ಮಾತು ಮಾ | ರುತ್ತರವೆ | ಮುನಿಗಳಿರ | ಎಂದು ಸುರೆ | ಪತಿ

UUU | _
ನುಡಿಯ | ಲು

_ _ U | _ U _ | _ U _ | _ U _ |
 ಏನೆಂದ | ಡಂ ಹರಿ | ಶ್ವಂದ್ರನೇ | ಸತ್ಯಸಂ |
 _ U _ | _ U _ | _ U U U | _ U _ |
 ಧಾನನಂ | ದಾ ವಸಿ | ಷ್ಠಂ ನುಡಿಯ | ಲಲ್ಲಿ ನಿ |
 _ U U U | _ U U U | _ U _ | U U U _ | _ U U U | _ _ U | _
 ಲ್ಲಾನರಿಯ | ಲಾ ನೃಪನ | ಸತ್ಯವಂ | ತವನ ಮಾ | ತೀ ಸಭೆಯೊ | ಳೇಕೆಂದ | ನು

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಐದೈದು ಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಆರು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದು ಇಡೀ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 144 ಮಾತ್ರೆಗಳಿವೆ.

ರಗಳೆಗಳು

ಸಮಾನವಾದ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳುಳ್ಳ ಬಹುಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೃತ್ತವು ರಗಳೆಯೆನಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವು ಇತರ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನಿಯತವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾದದ ಆದಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಆದಿಮಧ್ಯಾಂತಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಪ್ರಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮಂದಾನಿಲ, ಲಲಿತ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧದ ರಗಳೆಗಳು ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಮಂದಾನಿಲ ರಗಳೆ

4   4   4   4   16
 _ U U | U U _ | _ U U | _ _
 ಹಾವುಕ | ಡಿಯೆಹಾ | ಎಂದೆಯೊ | ಕಂದಾ
 ಸಾವಾಗವ್ವಾ ಎಂದೆಯೊ ಕಂದಾ
 ಹಾಡುವ ಬಾಯೊಳು ಸುಣ್ಣವ ಹೊಯ್ತೇ
 ನೋಡುವ ಕಣ್ಣೊಳು ಮಣ್ಣನು ಹೊಯ್ತೇ ||

ಮಂದಾನಿಲ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಗಳಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿವೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದಿ ಮಧ್ಯಾಂತ ಪ್ರಾಸಗಳಿವೆ. ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಹಳೆಯ ಕವಿಗಳು ಪ್ರಾಸ ನಿಯಮವನ್ನು ಮೀರಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಪಾದಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡೆರಡು ಪಾದಗಳನ್ನು ಒಂದು ಅಂಶವಾಗಿ ಗಮನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಲಿತ ರಗಳೆ

5   5   5   5   20
 U U _ U | _ U _ | _ U _ | U U _ U
 ಶಿವನೂರು | ದಂಡದಿಂ | ದಾದಬಾ | ಳೆಗಳಲ್ಲಿ

ಶಿವನಕರ ನಖದಿಂದಲಾದಕೇತಕಿಯಲ್ಲಿ
 ಹರನಚರಣಂ ಗಂಡು ಬೆಳೆದಸರಸಿಜವಿಲ್ಲಿ
 ಹರಕಾಂತಿಯಿಂದಾದ ವಿಮಳ ಸರಸಿಗಳಲ್ಲಿ

ಲಲಿತ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಚರಣಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಉತ್ಸಾಹ ರಗಳೆ

ನಾಗವರ್ಮನು ಭಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ರಗಳೆಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಎಂಟು ಗಣಗಳಿದ್ದು 24 ಮಾತ್ರೆಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು.

ಉದಾ :

3   3   3   3   3   3   3   3   24
 _ U | _ U | _ U | U U U | _ U | _ U | U _ | U U U
 ಅಟ್ಟ | ಅನ್ನ | ವುಣ್ಣ | ಬಿಡನು | ಕೊಟ್ಟ | ಸಾಲ | ಕೇಳ | ಬಿಡನು

ಪೆಟ್ಟಿಯೊಳಿಹ ಚಿನ್ನ ದೊಡವೆ ತೊಟ್ಟೆ ನೆನಲು ಯಮನು ಬಿಡನು.

ಆದರೆ ಇದು ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿರುವ ಪಾದವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಧುನಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಅವರು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವರು.

3 3 3 3 12
 UUU | _U | _U | _U
 ಕುಳಿವೆ | ಪೂಗೊ | ಳಂಗ | ಳಲ್ಲಿ

3 3 3 3 12
 UUU | _U | _U | _U
 ತಳಿರ | ಕಾವ | ಳಂಗ | ಳಲ್ಲಿ

ತುಂಬಿ ವಿಂಡಿ ನಂತೆ ಪಾಡಿ

ಜಕ್ಕ ವಕ್ಕಿ ಯಂತೆ ಕೂಡಿ

ಸರಳ ರಗಳೆ

5 5 5 5 20
 _ _ U | UUUUU | _ _ U | UU _ U
 ಬಾಕಂದ | ಹಿರಿಗುವರ | ಬಾರೆನ್ನ | ಬಿಗಿದಪ್ಪು

ಉಪ್ಪನ್ನ ವಿತ್ತವಗೆ ತಪ್ಪೆಣಿಸ ದಿರುಮಗನೆ

ಹೇಡಿಯೆನೆ ಹಿಂದುಳಿಯದಿರುರಣದಿ ಬೇಡುವೆಂ

ಚಂದ್ರವಂಶದ ಕುಡಿಯ ಕಾಪಾಡು, ತೊಟ್ಟಶರ

ಮಂಬರಳಿ ಮರೆತುಬಿಡು, ನಿನಗಕ್ಕೆ ಮಂಗಳಂ

ಮೇಲಿನದು ಸರಳ ರಗಳೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಐದೈದು ಮಾತ್ರಗಳ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿವೆ. ಪಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸದ ನಿಯಮಗಳು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಕಂದ ಪದ್ಯ

ಯಾವ ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇತರ ವೃತ್ತಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದೊಂದು ಹಾಡುಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬಂಧ. ಇದು ಮಾತ್ರಾ ವೃತ್ತಗಳ ಮತ್ತು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳ ಮಿಲನದಿಂದಾದ ಬಂಧವಾಗಿದೆ.

ಚತುರ್ಮಾತ್ರಾ ಗಣವು ಒಂದು ಮೂರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರೂ, ಎರಡು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಐದೈದು ಇರಬೇಕು. ಪೂರ್ವೋತ್ತರಾರ್ಥಗಳ ವಿಷಮಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಗುರುವುಳ್ಳ ಗಣಗಳು ಬರಕೂಡದು. ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜಗಣ (U _ U) ವಾಗಲಿ, ನಾಲ್ಕು ಲಘುವುಳ್ಳ ಗಣ (UUU) ವಾಗಲಿ ಬಂದು ಮೊದಲಿನ ಹ್ರಸ್ವದ ಮುಂದೆ ಯತಿ ಇರಬೇಕು. ಎಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯ ಗುರುವುಳ್ಳ ಗಣ (U U _ , _ _) ಗಳೇ ಬರಬೇಕು.

_ U U | U _ U | _ U U |
 ಇಂದು ಚ | ತುರ್ದಶಿ | ಯಪ್ಪದ |

_ _ | _ _ | U _ U | _ _ | _ _ |
 ಳೊಂದಂ | ಕೈಲಾ | ಸವಾಸಿ | ಯಂ ಕಾ | ಳಿಲ್ಕಾ

_ UU | UU _ | U _ U |
 ನಂದದೆ | ದಿವದಿಂ | ದಿಬರರು |

_ _ | UU _ | U _ U | _ _ | UU _ |
 ಮೊಂದಾ | ಗಿ ಬರು | ತ್ತುಮಿರ್ಪು | ದುಂ ತತ್ | ಕ್ಷಣದೊಳ್ |

ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳು

ಅಂಶಗಣಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ವೃತ್ತಗಳೇ ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳು. ಇವು ದೇಶೀ ವೃತ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ತ್ರಿಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಅಕ್ಕರ, ಮದನವತಿ, ಅಕ್ಕರಿಕೆ, ಛಂದೋವತಂಸ ಮೊದಲಾದುವು ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳು.

ತ್ರಿಪದಿ : ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞನ ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿವೆ. ತ್ರಿಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಾಗವರ್ಮನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು.

ವಿಷ್ಣು UUU _	ವಿಷ್ಣು UUU _	ವಿಷ್ಣು UUU _	ವಿಷ್ಣು _U _
ಬಸರುಹೋ	ಧ್ವವಗಣಂ	ರಸದಶ	ಸ್ಥಾನದೋಳ

ವಿಷ್ಣು UUUU	ಬ್ರಹ್ಮ _U	ವಿಷ್ಣು UUUU	ವಿಷ್ಣು UUUU
ಬಸರುಹ	ನೇತ್ರ	ಗಣಮೆಬ	ಕುಳಿದುವು

ವಿಷ್ಣು UUUU	ಬ್ರಹ್ಮ --	ವಿಷ್ಣು UUUU
ಬಸರುಹ	ನೇತ್ರ	ತ್ರಿಪದಿಗೆ

ಮೇಲಿನ ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳೂ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಗಣವೂ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಗಣವೂ ಬಂದು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳೇ ಬಂದಿವೆ.

1 ನೇ ಪಾದ	ವಿ	ವಿ	ವಿ	ವಿ
2 ನೇ ಪಾದ	ವಿ	ಬ್ರ	ವಿ	ವಿ
3 ನೇ ಪಾದ	ವಿ	ಬ್ರ	ವಿ	ವಿ

ಸಾಂಗತ್ಯ

ಸಾಂಗತ್ಯವು ಅರ್ಧಸಮ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 4 ಅಂಶಗಳೂ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 3 ಅಂಶಗಳೂ ಇವೆ.

ವಿ _UU	ವಿ _U	ವಿ UU	ವಿ _U	ವಿ UU
ಕಬ್ಬಿಗ	ರೋದುಗ	ಬೃಹಹಾಡು	ಗಬ್ಬಣ	

ವಿ _UU	ವಿ UUUU	ಬ್ರ UUU
ಕಬ್ಬದೊ	ಳೊರೆವರಿ	ವೆರಡು

ಕಬ್ಬಿನಂ ತಿರಬೇಕು ಬಿದಿರಂತೆ ರಚಿಸಲೇ

ಕಬ್ಬಿಹೇಳಿಸರಸ್ವತಿಯೆ

ಇದರ ಒಂದನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 4 ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 2 ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳೂ, 1 ಬ್ರಹ್ಮಗಣವೂ ಇವೆ. ವಿಷ್ಣುಗಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಣವೂ ಬರಬಹುದು. ಇದು ಹಾಡಿನ ವೃತ್ತ.

ಅಲಂಕಾರ

ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಸ, ಧ್ವನಿ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ, ಅರ್ಥ ಇವುಗಳ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮೊದಲು ಕಾವ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಅನಂತರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಸಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿದ್ದು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಬಳಕೆ ಅಷ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಬಳಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ನೂರಕ್ಕೂ ಮೀರಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಭರತ, ದಂಡಿ, ರುದ್ರಟ, ಭಾಮಹ, ವಾಮನ, ರಾಜಶೇಖರ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಮುಖರು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೇ ಆಧಾರವೆನ್ನಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನ (ಕ್ರಿ.ಶ.

814-877) ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು ನಾಗವರ್ಮನ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1145) ಕಾವ್ಯವಲೋಕನ, ಮಾಧವನ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1500) ಮಾಧವಾಲಂಕಾರ, ತಿರುಮಲಾರ್ಯನ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1700) ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರಚರಿತೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಶಬ್ದ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರವೆಂದೂ, ಅರ್ಥ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸೊಬಗಿಗೆ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನ 'ಕಾವ್ಯವಲೋಕನ'ದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ಎರಡು ವಿಧದ ತೊಡಿಗೆಗಳಿರುವಂತೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣಗಳಾದರೆ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು ಸದ್ದಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಗೆಜ್ಜೆಗಳಂತೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಚೀನರಿಗಿಂತ ರಸ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾದಿಗಳಾದ ನವೀನರು ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗುವುದಾದರೂ ಅದರ ಮೇಲೆಯೇ ಗಮನವು ನಿಂತು ರಸಾಸ್ವಾದನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರಬಹುದು.

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ಚಿತ್ರಕವಿತ್ತ ಎಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

1. ಅನುಪ್ರಾಸ : ಅನುಪ್ರಾಸವನ್ನು ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸ ಮತ್ತು ಛೇದಾನುಪ್ರಾಸ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾದರೆ ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸವೆಂದೂ, ಎರಡೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಜತೆ ಜತೆಯಾಗಿ ಹಲವು ಕಡೆ ಬಂದರೆ ಛೇದಾನುಪ್ರಾಸವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

i) ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸ

ಉದಾ : ಎಳಗಿಳಿಗಳ ಬಳಗಂ ಗಳ

ಗಳ ನಿಳಿತಂದೆಳಸಿ ಬಳಸಿ ಸುಳಿದೊಳವುಗುತಂ |

ನಳನಳಿಸಿ ಬೆಳೆದು ಕಳಿಯದ

ಕಳವೆಯ ಕಣಿಶಂಗಳಂ ಕರಂ ಖಂಡಿಸುಗುಂ ||

ಇಲ್ಲಿ ಗ, ಳ, ಕ ಅಕ್ಷರಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಬಂದಿವೆ.

ii) ಛೇದಾನುಪ್ರಾಸ

ಉದಾ : ಕೆಲದೊಳ್ ಪುಳಿಂದಿಯಿರೆ ಪೆ

ಬುಲಿ ಬಂದೊಡಮಂಜನಳ್ಳನೋಡಂ ನೋಡಂ |

ಚಲದಿಂ ಕಾಡಂ ಕಾಡಂ

ಸಲೆ ಪಸಿವಂ ಮಳಿದು ತಣಿದು ಬೇಡಂ ಬೇಡಂ ||

ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಂ ನೋಡಂ, ಕಾಡಂ ಕಾಡಂ, ಬೇಡಂ ಬೇಡಂ, ಎಂಬಂತೆ ಪದಗಳು ಬಂದಿವೆ.

2. ಯಮಕ : ಮೂರು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಪದಗಳು ಒಂದು ಪದ್ಯದ ಆದಿ, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಂದರೆ ಯಮಕಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ : ಎಳೆವಾಸೆ ತೊಡದುರ್ದನೆ ಮಿಸು

ಪೆಳೆವಾಸೆಯದೆಸೆಯೆ ನಿಂದಳಂ ಕೈವಿಡಿದೊ |

ಲೆಳೆವಾಸೆಯಾಂತನಂಬುಜ

ದೆಳೆವಾಸೆಡೆಗೊಂಡ ಪುಳಿನದೆಡೆಗವನೀಶಂ ||

ಇಲ್ಲಿ ಎಳೆವಾಸೆ ಎಂಬ ಪದವು ನಿಯತವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಂದಿದೆ.

3. ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವ : ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಪದಗಳನ್ನೂ ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಆರಿಸಿ ಜೋಡಿಸಿ ಕವಿಗಳು ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಶಬ್ದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರ ಕವಿತ್ವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ : ನನ್ನನ ನನ್ನನ ನಿನ್ನೊ

ನನ್ನದ ಮೈ ಮುನ್ನೆ ನಿನ್ನದನೆನ್ನೆ ಮುದದಿ |

ನನ್ನಿ ನ್ನು ನೆನ್ನದೆ ನೀ

ನೆನ್ನಂ ಮನ್ನದೆ ನೆಮ್ಮಿನಿನ್ನಿಮುದಮಂ ||

ಇದು ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ದ, ನ, ಮ ಅಕ್ಷರಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ.

ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಿಗಿಂತ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಮಿತವಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನು 60 ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವನ್ನು ವಾಸ್ತವ, ಉಪಮೆ, ಅತಿಶಯ ಮತ್ತು ಶ್ಲೇಷೆ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ವಿವರಿಸಿರುವನು. ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳು ವಾಸ್ತವ ಮತ್ತು ಉಪಮಾ ಮೂಲವಾದವುಗಳು. ಸಾದೃಶ್ಯ, ದೃಷ್ಟಾಂತ, ನಿದರ್ಶನ, ಸಮರ್ಥನೆ, ತಾದ್ರೂಪ್ಯ, ಸಂಭಾವನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನೂರಕ್ಕೂ ಮೀರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಮಾ, ದೃಷ್ಟಾಂತ, ರೂಪಕ, ದೀಪಕ, ಶ್ಲೇಷೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

1. ಉಪಮೆ : ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಉಪಮಾಲಂಕಾರವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಸುಂದರವಲ್ಲದ ಬರಿಯ ಸಾದೃಶ್ಯವಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಮಾಲಂಕಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪಮಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣೋಪಮೆ ಮತ್ತು ಉಪೋಪಮೆ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ.

ಉಪಮಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಗಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣೋಪಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

1. ಉಪಮೇಯ : ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೋಲಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದು.
2. ಉಪಮಾನ : ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದು.
3. ಸಮಾನಧರ್ಮ : ಇವೆರಡು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದು.
4. ವಾಚಕ ಪದ : ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತದ್ವಿತ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವಾಚಕ ಪದ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ :

ಬಳಸಿ ಸುಳಿದಾಡಿ ಕಾಲ್ಪಿಡಿ

ದೇಳಸಿ ಕಲಾಲಾಪಮೊದವೆ ಜನನಿಯ ಮೊಲೆವಾ |

ಲಕ್ಷನುಣ್ಣು ಶಿಶುಗಳಂತಿರೆ

ಕಳವೆಯ ಪಾಲ್ದೆನೆಯ ಪಾಲನುಂಡುವು ಗಿಳಿಗಳ್ ||

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಿಳಿಗಳೆಂಬ ಉಪಮೇಯವೂ, ಶಿಶುಗಳೆಂಬ ಉಪಮಾನವೂ, ಅಂತಿರೆ ಎಂಬ ವಾಚಕ ಪದವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಶಿಶುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆಯೇ ಗಿಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವ ಬಳಸುವುದು, ಸುಳಿದಾಡುವುದು, ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯವು ಪೂರ್ಣೋಪಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಪಮಾನ, ಉಪಮೇಯ, ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮ ವಾಚಕಶಬ್ದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಕೆಲವಾದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗದಿರುವ ಸಾದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪೋಪಮೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಿಧಗಳಿವೆ.

2. ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅರ್ಥ

ಸಾಧ್ಯದಿಂದ ಒಂದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಎಂದು ತೋರುವಂತಿದ್ದರೆ ಅದು ದೃಷ್ಟಾಂತಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಮೊದಲೆ ದುರಾತ್ಮಂ ಪ್ರಭುತೆಯು

ಮೊದವಲೊಡಂ ಜನಕೆ ಪಡೆಯದಿರನದವಳಲಂ |

ಮದಿರೆಯನೀಂಟಿಸಿ ಕೋಡಗ

ಕಿದಿರೊಳ್ ಕೊಳ್ಳಿಯುಮನಿಸೆ ಸುಡದಿರದೂರಂ ||

ದುಷ್ಠನಾದನಿಗೆ ಪ್ರಭುತ್ವವೂ ಬಂದರೆ ಅವನು ಊರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಗೊಡದಿರನು. ಕಪಿಗೆ ಕಳ್ಳು ಕುಡಿಸಿ ಒಂದು ಕೊಳ್ಳಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ಊರನ್ನು ಸುಡದಿದ್ದೀತೆ ? ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತಾಲಂಕಾರ.

3. ರೂಪಕ : ಉಪಮಾನ, ಉಪಮೇಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರಂತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳದೆ ಉಪಮೇಯವೂ, ಉಪಮಾನವೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭೇದವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದಲ್ಲಿ ರೂಪಕಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಅರಸಾಗಲೊಡಂ ಮೆಯ್ಯುಳಿ

ದು ರಾಜ್ಯಸುಖ ಸನ್ನಿಪಾತ ನಿದ್ರೆಯ ಕೈಕೊಂ |

ಡಿರುಳುಂ ಪಗಲುಂ ಚಾಡ್ಯದೆ

ಮರವಟ್ಟೆಟ್ಟುಪರಲ ಮೆಂತುಂ ಭೂಪರ್ ||

ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸುಖವೆಂಬ ಸನ್ನಿಪಾತ ನಿದ್ರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಸುಖವನ್ನು ಸನ್ನಿಪಾತ ನಿದ್ರೆಗೆ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ರೂಪಕಾಲಂಕಾರ.

4. ದೀಪಕ : ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಒಂದು ವಿಷಯವು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಮತ್ತೊಂದರೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಅದು ದೀಪಕಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಗಿಳಿವಳಿ ಮೆಳೆಯದ ನಂದನ

ಮಳಿ ಶಿಶು ವಿಹರಿಸದ ಪೂಗೊಳಂ ಕಳರವದಿಂ |

ದೆಳೆಯಂಚೆಯಡಿಯಿಡದ ತ

ಋಷಿಲಭ್ಯಕನಾಡದಂಗಳಂ ಮಂಜುಳಮೇ ||

ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಭಕನು ಆಡದ ಅಂಗಳವು ಪ್ರಸ್ತುತ. ಅದು ಮಂಜುಳವಲ್ಲ. ಗಿಳಿಯ ಮರಿ ಮರೆಯದ ನಂದನವೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಇವೂ ಆದರಂತೆಯೇ ಮಂಜುಳವಲ್ಲ ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ದೀಪಕಾಲಂಕಾರ.

5. ಶ್ಲೇಷ : ಒಂದೇ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥ ಬರುವಂತೆ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಅತಿಶಯ ಪದಾರ್ಥನಿಕರ

ಪ್ರತೀತಿಯಂ ಪಡೆವ ಪಾದ ವಿನ್ಯಾಸಂ ಭೂ |

ನುತಮಾಗದಲೆ ನಿರೋ

ಷತೆಯಿಂದಲ್ಲದೆ ಸಮಂತು ಕವಿಗಂ ರವಿಗಂ ||

ಇಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥ, ಪಾದ, ನಿರೋಷತೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಕವಿಯ ಪರವಾಗಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥ, ಶ್ಲೋಕಪಾದ, ದೋಷ, ಶೂನ್ಯತೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಿಂದಲೂ, ರವಿಯ

ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥ, ಕಿರಣ, ಹಗಲು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರ.

6. ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ : ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥ, ವಿಶೇಷಾರ್ಥಗಳೆರಡೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮರ್ಥಿತವಾದರೆ ಅದು ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ ಅಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಣದಿರ್ಪಾ ಧನಮಿದೋಡೇನು ? ಸುತನಿದೇಲಂ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಾಗದಾ
ಒಣಗಲ್ಪೆರಿಗೆ ಬಾರದಿದರ್ ಮಳೆ ತಾಂ ಬಂದೇನದಾಪತ್ತಿನೋಳ್
ಮಣಿದುಂ ನೋಡದ ಬಂಧುವೇತಕಣಿಸಲ್ ಕಾಲೋಚಿತ ಕೈದಿದಾ
ತೃಣವೇ ಪರ್ವತವಲ್ಲವೇ ? ಹರ ಹರಾ ಶ್ರೀ ಚಿನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರಾ ||

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲೋಚಿತಕೈದಿದ ತೃಣವಾದರೂ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಎಂಬ ಮಾತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಒಣಗುವ ಪೈರು, ಮುಪ್ಪಿನ ತಂದೆ, ಆಪತ್ತಿಗೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಸಹಾಯವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿದೆ.